

УДК 001.361

Муляр В. І.,
 доктор філософських наук, професор,
 завідувач кафедри гуманітарних і соціальних наук,
 Житомирський державний технологічний університет
 (Україна, Житомир), Vim54@ukr.net

ДО ПИТАННЯ ПРО ІДЕНТИЧНІСТЬ ЛЮДСЬКОГО ІНДИВІДА

Актуалізується ідентичність як стрижнева проблема життєдіяльності людського індивіда. Піддана аналізу концепція Дж. Міда, що розглядає людину в якості суто соціальної істоти, яка, щоразу вступаючи в соціальні інтеракції, формує нові ідентичності. Подано авторське бачення сутності людини як системної сукупності людських природних і соціальних сил, де ідентичність є концентрованим їх аналогом як внутрішня та цілісна природно-фізіологічна, соціальна і духовно-світоглядна субстанція, яка «укорінює» буття людського індивіда. Природно-фізіологічна її основа створює сталість, незмінність індивіда як істоти, соціальна ж – його звучність, лабільність. Подано понятійне визначення ідентичності людського індивіда як субстанційної, внутрішньо-детермінованої якості індивіда, яка, зберігаючи природно-фізіологічні основи функціонування структури його сутнісних сил, перебуває одночасно в процесі суттєвої трансформації структури соціальних сил завдяки постійній суспільній соціалізації. Розглянуто основні тенденції та риси сучасного світу в умовах постійного ушвидшення темпів його розвитку і гострота проблеми ідентичності в цих умовах.

Ключові слова: ідентичність індивіда, соціальні інтеракції, людина як набір якостей, людина як набір ідентичностей, людина як система якостей, ідентичність як внутрішня природно-фізіологічна, соціальна і духовно-світоглядна субстанція індивіда, ушвидшення темпів суспільного розвитку.

Проблема ідентичності в наш час стала однією з дуже актуальних в колі гуманітарної інтелектуалістики. Пояснення цьому факту знаходимо, насамперед, в тому, що потреба ідентичності наймовірніше швидко увірвалася до низки таких вимірів людської життєдіяльності, без яких уявити стали духовно-світоглядні, етико-моральні та інші орієнтири сучасної людини неможливо. З того часу, як видатний англо-американський вчений Е. Еріксон означив цю проблему теоретично, запропонувавши новий на той час термін «криза ідентичності», дослідження даного явища тільки наростали і сьогодні перетворилися в стійку і актуальну тематику гуманітарної науки, зокрема і на рівні соціальної філософії. При цьому посилення уваги до ідентичності з боку науковців, звичайно, не є самостійним процесом. Важливішим є ті роль і місце, які відіграє ідентичність людини в умовах сучасного, по суті своїй, швидкозмінюваного світу. Це особливо стало помітним в контексті укоріненості сучасної людини в бутті.

Тема ідентичності в наш час отримала найрізноманітніші обґрунтування практично в усіх аспектах своєї природи, починаючи від стрижневих джерел і закінчуючи механізмами прояву. Внаслідок такої прискіпливої уваги науковців ідентичність як соціальний феномен отримала різнобічну аргументацію. Цьому сприяли, крім Е. Еріксона, роботи як західних дослідників (Дж. Міда, Ч. Кулі, К. Ясперса, О. Шпенглера, Х. Ортеги-і-Гассета та ін.), так і вітчизняних (П. Гнатенка, В. Павленка, В. Малахова, М. Шульги та ін.).

Разом з тим, термін «ідентичність» вживається в останню чверть століття настільки часто, що нерідко за цією модою на ідентичність втрачається її справжній зміст. Пишуть і говорять про ідентичність, ідентифікацію, індивідуальну, особисту, соціальну, національну, етнічну, професійну, вікову ідентичність тощо. Це далеко не повний перелік аспектів безсумнівно важливого феномену людського буття. У цьому «морі ідентичностей» поступово забувається головне: що взагалі є ідентичністю людського індивіда? Яке місце

займає ідентичність в структурі сил людського індивіда? Що є джерелом ідентичності індивіда? Чому ця проблема так гостро актуалізована в наш час, які для цього існують об'єктивні, фундаментальні підстави? Чи можлива ідентичність як така, що визначає духовно-світоглядний «каркас» людини? Якщо можлива, то за яких умов? Скільки ідентичностей має конкретна людська особа – одну чи багато? Таких питань можна поставити неймовірну кількість, рівно стільки, скільки «коштує» сама ідентичність як феномен. Ясним стає одне: усі відповіді на сформульовані вище питання і не сформульовані, але абсолютно очевидні в контексті виняткової складності і важливості самого явища ідентичності, знаходяться у прямій залежності від того, яку методологію застосовувати до пояснення двох, насправді ключових аспектів проблеми. По-перше, сутності не лише самої ідентичності, але й людського індивіда в цілому. Іншими словами, ми будемо бачити ідентичність такою, якою уявлятимемо саму людину в усіх її вимірах: родовому, індивідуальному, особистісному та індивідуальнісному. По-друге, незважаючи на те, що ідентичність є предметом прискіпливої уваги величезної когорти дослідників, маю на меті обґрунтування того її аспекту, котрий стосується фундаментальних основ людської ідентичності, які в останню сотню років «засвітили» цей феномен як гостру проблему життєдіяльності соціуму на усіх рівнях його організації, починаючи від пересічного людського індивіда і закінчуючи цивілізаціями. Мова іде про ґрунтовні історичні процеси, які з безжалісною необхідністю виривають сучасну людину з меж її традиційного, певною мірою, спокійного буття і кидають у вирій незвіданого, змінного, нестабільного, такого, де стабільність полягає в постійності суспільних змін. На мою думку, такими в наш час є ушвидшення темпів розвитку суспільної історії та, користуючись терміном Х. Ортеги-і-Гассета, своєрідний «бунт мас».

Розглянемо перший вимір ідентичності. Варто зауважити, що при всій «розкиданості» бачень явища ідентичності, як і самої людини, усі вони зводяться до двох: людини як універсалії, що однаковим чином здатна проявити себе у будь-якому сегменті суспільного буття, і людини як універсалії потенційно, однак з пріоритетними сегментами прикладання власних сил. Прикладом першої методологічної системи уявлень про людину та її ідентичність є, безсумнівно, традиція західного прагматизму, що починається з У. Джемса та Д. Дьюї, але в контексті саме ідентичності особливо проявилась у філософській концепції Дж. Міда. Як і весь прагматизм Дж. Мід розглядав об'єктивну реальність не як певну взаємопов'язану систему, де суттєвим чином функціонують логічні зв'язки всередині системи, а як сукупність різноманітних ситуацій, дуже часто між собою не пов'язаних, а тому таких, які очевидним чином не впливають одна з одною. Фактично світ і особливо людський світ та людська історія розглядаються Дж. Мідом як потік подій, обставин, явищ, які розгортаються довільним чином, не мають між собою внутрішніх взаємозв'язків, а значить в них не потрібно шукати якусь систему, логіку, тенденції, закономірності розгортання. Звідси випливає, що людина – це істота несистемна, тобто така, що має навчатися при звичаюватися до будь-якої

життєвої ситуації. Людські сили тлумачаться Дж. Мідом як своєрідний інструмент адаптації у інтерактивних взаємодіях між людьми [3, с. 361–362]. Це впливає з того, що, за думкою американського філософа, людина – суто соціальна істота, весь її життєвий потенціал випливає лише із суспільного кореня, із вічного процесу адаптації людського індивіда до найрізноманітніших соціальних обставин. Його (індивіда) природні фактори зазнають соціалізації, в процесі останньої суттєво змінюються, набувають переважно соціального змісту, втрачаючи свою самодостатність і самостійність як чинники життєдіяльності людського індивіда.

Приблизно в такому ключі пояснював Дж. Мід і явище людської ідентичності. Для нього остання – це суто соціальне утворення, яке ніяк не зумовлене фізіологічними підставами людини. Звідси випливає, що ідентичність кожної людини – це логічний наслідок тих суспільних зв'язків, в які вона включається, а отже набуває не тільки певного досвіду адаптації, але й формує своєрідну соціальну пам'ять про способи та форми такої адаптації. Таким чином, залучаючись у все ширше коло соціальних інтеракцій, людський індивід, на думку Д. Міда, набуває все більшого досвіду ідентичності і стає на шлях універсального самовдосконалення. І чим більше таких соціальних ролей він зіграє, тим більше універсальною людиною буде.

Підсумовуючи, скажу про те, що розуміння сутності людини як універсалії, здатної однаково проявити себе у будь-якому сегменті суспільної діяльності, фактично тлумачить людину як довільний набір якостей, а не як систему якостей, як універсалію ідентичності, а не як систему ідентичності. Такий підхід заперечує ідентичність як стрижневу духовно–світоглядну субстанцію людського індивіда, яка виступає фундаментальним орієнтиром усієї його діяльності. Більше того, такий методологічний підхід фактично знімає саму проблему ідентичності, оскільки в кожній іншій суспільній ситуації (за Д. Мідом – інтеракції) має бути інша ідентичність індивіда. Недаремно один з відомих дослідників явища ідентичності В. С. Малахов, аналізуючи «теорію ролей», що фактично впливає з описаної вище концепції Д. Міда, пише: «Теорія ролей демонструє дуже пікантну з точки зору спекулятивно–філософської традиції обставину: якщо те, що називають «індивідом» або Я, являє собою, по суті, сукупність певних ролей, то про яку «ідентичність» можна говорити взагалі? Іншими словами, у індивіда не одна, а кілька ідентичностей. Але тим самим перед соціально–філософською теорією постає проблема: як довести «ідентичність» до тотожності із самим собою? Як ідентифікувати «її саму» з множиною ідентичностей?» [2, с. 45].

Дійсно, якщо прийняти методологічну позицію Д. Міда і погодитися з тим, що людський індивід щоразу з будь-якою соціальною інтеракцією проявляє свої адаптивні резерви і виробляє відповідну ідентичність, то це означає повну і беззастережну релятивність його сутності як людини. Це означає, що кожен з нас нічого не має стабільною, сталого у своїй природі. Навіть такого, що дається від народження. Тоді як бути з вродженими людськими якостями, які не змінюються ніколи? Як бути, наприклад, з тлумаченням типу нервової системи, яка дається від народження?

Як бути з темпераментом, який дається кожному з нас від народження? Чи може наука помилятися і холерик, наприклад, під впливом соціальних інтеракцій перетвориться на меланхоліка або флегматика? Такі питання можна ставити довго. Очевидно одне: питання ідентичності людського індивіда – це питання, відповідь на яке передбачає множини обставин людського буття, врахування того простого факту, що людина – істота в тому числі духовна, моральна, світоглядна, а це об'єктивно має передбачати певні ціннісні пріоритети. Адже саме цим ми і відрізняємося один від одного. Саме тому, що в кожному з нас є природно–фізіологічне як дане, абстрагуватись від якого жоден з людей не може, і яке ми отримуємо з початком свого життя, ми і є індивідуальностями об'єктивно, навіть незалежно від того, хочемо ми цього чи ні.

При аналізі явища ідентичності важливо, на мій погляд, враховувати той давно відомий факт, що кожен людський індивід є одночасно і уособленням родової людської сутності, і окремою особою, яка наділена як індивідуальними ознаками, так і особистісними. Заперечувати цей факт – значить зводити складну внутрішню його структуру до якогось одного виміру – фізіологічного чи соціального. Саме це і можна помітити в концепції Дж. Міда (як і у більшості представників філософського прагматизму), коли людський індивід подається як суто соціальний феномен. Насправді кожен з нас – дуальний взаємозв'язок і природного, даного нам від народження, і соціального, яке ми набуваємо протягом усього життя. Така двохрівнева композиція людських сутнісних сил – специфічна відмінність людського як такого, на відміну від суто природного, зокрема, тваринного. Маючи тварність як тілесність, як фізіологічну субстанцію, кожен людський індивід підпорядковується законам її функціонування. Дійсно, як ми можемо впливати на фізіологічні процеси в нашому тілі, наприклад, під час споживання їжі, або загоювання рани. Сьогодні усім зацікавленим відомо, до прикладу, що людина стає дратівливою, якщо в її організмі не вистачає такого важливого хімічного елемента як магній. Левова частка фізіологічних процесів нашого організму протікає без нашої свідомої участі, тому що вона визначається не умовами нашої суспільної соціалізації, а тим, що ми отримали від народження! І як би не соціалізувалися, ми не змінимо власний темперамент як тип нервової системи. Ми не змінимо в природньому своєму стані зовнішній вигляд, бо його ми отримуємо від батьків. Ми маємо такий тембр голосу, яким виказуємо себе на відстані, в телефонній розмові тощо. Все це ми маємо від народження і зберігаємо протягом усього життя, а втрачаємо винятково в результаті штучних умов.

Таким чином, кожна людина володіє індивідуальністю як такою сутнісною ознакою, яка вирізняє її серед інших людей. Індивідуальність кожного з нас – це наша неповторність, унікальність – те, що робить кожного з нас тим, ким ми є. В її основі, безсумнівно, лежать природно–фізіологічні особливості кожного людського індивіда, стрижневі з яких зберігають цю нашу неповторність все життя. З іншого боку, кожен з нас є результатом суспільного, колективного буття, а тому постійно придбаває соціальні сутнісні сили – знання, уміння, навички, здібності, потреби,

інтереси, цілі, ідеали, в цілому цінності. Вони, звісно, не розгортаються поза фізіологічними особливостями індивіда: насправді в процесі людської життєдіяльності формується унікальна композиція внутрішньої структури сутнісних сил індивіда. Вона, безумовно, є наслідком як природних даних людини, так і тих соціальних умов, де вона соціалізується.

Сказане вище дає ключ до розуміння феномена ідентичності людського індивіда. Нагадаю, що ідентичність – це своєрідне «Я» індивіда, концентроване відображення структури його сутнісних сил, його єство. Ідентичність індивіда – це та внутрішня природно-фізіологічна, соціальна і духовно-світоглядна субстанція, яка «укорінює» буття індивіда, робить самого індивіда тим, ким він є по суті. Ідентичність не може бути іншою, ніж людський індивід сам по собі. Звідси випливає, що ідентичність є концентрованим аналогом структури сутнісних сил індивіда – як природно-фізіологічних, так і соціальних. А це означає, що сама ідентичність так само, як і людський індивід, має дуальну природу. Її незмінну, сталу складову структури формують природні основи буття індивіда, які даються від народження і зберігають базу індивідуальності кожного з нас. Другою складовою структури ідентичності є соціальна. Вона постійно змінюється під впливом суспільної соціалізації людини і уособлює особистісний рівень індивіда. Ідентичність індивіда, таким чином, це – індивідуально-особистісне поєднання, їх композиція, в якій одне виражає сталість, постійність, незмінність індивіда як істоти, інше – його постійне перетворення, гнучкість, лабільність. Ідентичність людського індивіда – це така субстанційна, внутрішньо детермінована якість цього індивіда, яка, зберігаючи природно-фізіологічні основи функціонування структури його сутнісних сил, перебуває одночасно в процесі якісної трансформації структури його соціальних сил завдяки постійній суспільній соціалізації.

Звернусь до другого, означеного вище, виміру ідентичності. Ушвидшення (прискорення) історії – факт на сьогодні очевидний і доведений. І він ілюструється будь-яким ракурсом. Наприклад, темпами зростання чисельності планети. Якщо на початку раннього палеоліту населення Землі складало 100–200 тис. людей, на початку пізнього палеоліту – 1 млн., на початку неоліту – 10 млн., а в кінці цього періоду – 50 млн. людей, то на початку нашої ери – 230 млн. Перший мільярд людей з'явився аж через 1800 років, другий – вже за 130 років, третій – за 31 рік (1961 р.), четвертий – за 15 років (1976 р.), п'ятий – за 13 років (1989 р.) [1, с. 121], а сьогодні число землян перевищило за 7 млрд. Особливо суспільне ушвидшення стало очевидним в минулому віці, який отримав масу епітетів: «Рубіжний між тисячоліттями, ракетний, ядерний, кібернетичний, комп'ютерний, економічно-кризовий, потогінний, ринковий, народно-капіталістичний, революційний, постіндустріальний, інформаційний, нейлоновий тощо. Одночасно це століття рівності і свободи, демократії і диктатур, посилення міжнародних, миролюбивих рухів та виникнення світових воєн, торжества всенародних виборів і жорстоких тиранів. XX століття – це час людського розуму і пошуку людського духу, апофеоз раціональності і стійка тенденція до вивчення і спроб

осягнення глибин ірраціонального. Це цивілізація високого оптимізму, віри в майбутнє і втраченого сенсу, самотнього буття, безнадійної, абсурдної, трагічної долі особистостей і народів, розгубленого і загубленого покоління, що не знайде свого притулку. Майже все, що можливе в людській історії, зібрало в собі це століття. Початок XXI лише закріпив ці риси» [4, с. 249].

На тлі такого фундаментального процесу, яким є ушвидшення історії, ми можемо констатувати факт очевидної світоглядної розгубленості особистості, її дивної на тлі реальних досягнень немичності перед останніми, зневіри перед майбутнім. «Щось чуже перетворює майбутнє в минуле, – писав О. Шпенглер, – і ця сторона надає часові, на протривагу просторові, тієї сповненої суперечностей моторошності і приголомшуючої подвійності, яких не може цілком позбутися жодна значуща людина» [6, с. 87]. Вона втрачає ґрунт під ногами, її стан є дволикою потенцією тріумфу і трагедії, потужності і невпевненості, які загніздилися в її душі. «Серйозний розрив між минулим і сучасним, – зазначав відомий іспанський філософ Х. Ортега-і-Гассет, – це загальне явище нашої епохи, і в ньому криється те більш-менш невизначне підозріння, що приводить до характеристичного збентеження сучасного життя. Ми, сучасні люди, відчуваємо, що раптом залишилися самі на землі; що мертві вмерли не на жарт, а таки по-справжньому; що вони вже не можуть стати нам у пригоді. Рештки традиційного духу звітрилися. Вірці, норми чи стандарти нам не потрібні. Ми мусимо розв'язати наші проблеми без активної співпраці з минулим, в повній дійсності – чи то проблеми мистецтва, науки чи політики. Європеєць стоїть самотній, без живих небіжчиків по боці ...він загубив свою тінь» [5, с. 33]. Ситуація набирає сенсожиттєвого характеру, аксіологічні, ціннісні проблеми не просто виходять на передній план, а стають засадними, такими, без вирішення яких неможлива жодна індивідуальна перспектива. Особистісна ідентичність виступає на перший план як проблема виживання, активної адаптації до сучасних умов. Це виражається в різних сферах особистісної структури індивіда: соціально-економічній, психологічній, моральній, правовій, політичній тощо. Інтравертні та екстравертні процеси взаємодіють в цій структурі і породжують складний клубок суперечностей, де адекватність самоідентифікації різна. Пошуки самототожності викликають подвійність, потрібність і т.д. індивідуального існування і актуалізацію проблеми виживання самої себе, власної ідентичності.

Щоб охарактеризувати другий означений мною фундаментальний чинник ідентичності як проблеми сучасної людини, краще всього, на мою думку, звернутись до першоджерела – праці Х. Ортеги-і-Гассета «Бунт мас». Іспанський філософ наголошує, що екзистенція сучасної людини розгортається не в якихось абстрактних просторово-часових вимірах, а в конкретному соціокультурному середовищі та одночасно в особистісному просторі і часі. Головною рисою сучасного світу є так звана масовість. Він пише: «Міста повні людей. Доми повні пожитків. Готелі повні гостей. Поїзди повні подорожніх. Кав'ярні повні публіки. Променади повні перехожих. Приймальні славних лікарів повні хворих. Вистави, хіба що вони занадто невчасні, повні глядачів. Пляжі повні

купальників. Питання, яким раніше ніхто не журився, стає майже постійною проблемою, а саме: де знайти місця?» [5, с. 15]. І далі: «Сьогодні ми свідки триумфу гіпердемократії, в якій маса діє безпосередньо без закону, з допомогою матеріального тиску, накидаючи свої прагнення і смаки... Маса розчавлює під собою все, що відмінне, незвичайне, індивідуальне, кваліфіковане й добірне. Хто не схожий на всіх, хто не думає як усі, ризикує, що його усунуть» [5, с. 20]. Таким чином, сучасна людина, за логікою Х. Ортега-і-Гасета, затиснена в обмежені рамки загального, де немає справжнього вибору. Адаже, як стверджує іспанський мислитель, коли ми говоримо про наше життя, ми звичайно забуваємо одну річ, ... найістотнішу: наше життя – це передусім постійна свідомість того, що нам можливе. Коли б у кожному мить ми мали перед собою всього тільки одну можливість, то не було б сенсу називати це можливістю. Це була б радше гола необхідність. Але в дійсності це чудове явище, яке зветься життям, має ту істотну особливість, що перед ним завжди відкривається кілька виходів, які через свою кількість набувають характеру можливостей, між якими ми маємо вибрати [5, с. 35]. А якщо немає вибору, то немає і ідентифікації, самовираження, самореалізації, врешті ідентичності. І ось тут виникає проблема пошуку останньої як наслідок кризи ідентичності. Це – кульмінаційний момент життєдіяльності сучасного людського індивіда і він пов'язаний не тільки з об'єктивними обставинами ушвидження людської історії та масовістю. В першу чергу він актуалізує суб'єктивність індивіда як потенційну субстанцію, завдяки якій і можливий вибір: іти за течією світових тенденцій без усілякого опору, віддавши себе на поталу цих процесів, або в цілому і кожному конкретному випадку соціальних інтеракцій виявляти своє «Я», самореалізуватися.

Висновки. Ідентичність, по-перше, як стрижнева духовно-світоглядна якість є дуже складним і водночас недостатньо дослідженим феноменом. Цей висновок, як видається, має право на життя навіть за умови величезної кількості дуже глибоких досліджень в сфері гуманітарної інтелектуалістики. По-друге, складність вказаного явища постійно посилюється, зважаючи на показані вище головні тенденції розвитку сучасного світу. Оскільки ж вказані тенденції несуть в собі потенції поглиблення, ідентичність як феномен об'єктивно отримує перспективу як ускладнення, так і посилення своєї значущості для життєдіяльності і окремих людських індивідів, і соціальних спільностей. Це об'єктивно артикулюється соціальним суб'єктом на рівні його духовно-світоглядних орієнтацій, а значить в перспективі вимагатиме до себе особливої уваги. В цьому логічному ряду вагомими стають системні і послідовні дослідження феномену людської ідентичності.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. – Київ: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Малахов В. С. Неудобства с ідентичністю // Вопросы философии. – 1998. – №2. – С.43–53.
3. Мид Джордж Герберт // Философский энциклопедический словарь / Редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др. – 2-е изд. – М.: Сов. Энциклопедия, 1989. – С.361–362.
4. Муляр В. І. Проблема становлення особистості в системі «індивід – суспільство» / філософсько-культурологічний аналіз. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – 320 с.

5. Ортега-і-Гасет Х. Бунт мас // Вибрані твори / Перекл. з іспанської В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенко. – К.: Основи, 1994. – С.15–139.

6. Шпенглер О. Закат Европы. – М., 1923. – Т.1. – 467 с.

References

1. Andrushchenko V. P., Myhal'chenko M. I. Suchasna sotsial'na filosofia. – Kyiv : Geneza, 1996. – 368 s.
2. Malahov V. S. Neudobstva s identichnost'yu // Voprosy filosofii. – 1998. – №2. – S.43–53.
3. Mid George Gerbert // Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar' / Redkol.: S. S. Averintsev, E. A. Arab-Ogly, L. F. Ilichev i dr. – 2-e izd. – M.: Sov. Entsiklopediia, 1989. – S.361–362.
4. Muliar V. I. Problema stanovlennia osobystosti v systemi «indyvid – suspil'stvo» / filosof's'ko-kul'turologichnyi analiz. – Zhytomyr: ZDTU, 2005. – 320 s.
5. Ortega-i-Gasset H. Bunt mas // Vybrani tvory / Perekl. z ispans'koi V. Burggardta, V. Sahna, O. Tovstenko. – K.: Osny, 1994. – S.15–139.
6. Shpengler O. Zakat Yevropy. – M., 1923. – T.1. – 467 s.

Mulyar V. I., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, the Head of the Department of Humanities and Social Sciences of Zhytomyr State Technological University (Ukraine, Zhytomyr), Vim54@ukr.net

About the problem of identity of human individuum

Identity as a key problem of human individuum livelihood. The G. Mead's conception about human as absolutely social species who forms new identities while acting socially is analyzed. The author presents his point of view on an issue of human entity as a systemic totality of human natural and social powers where identity is considered as these powers' concentrated analogue being internal and integral natural physiological, as well as social substance and substance with spiritual outlook which «perpetuates» the being of human. Natural physiological basis of identity creates stability and constancy of an individuum, whereas social basis creates its flexibility and lability. The author offers the conceptual definition of the identity of human individuum as a substantial, intra-determined quality which preserves natural physiological basis of functioning the structure of his essential powers is simultaneously in the process of qualitative transformation of the structure of social forces through constant public socialization. The main trends and features of the modern world in continuously growing pace of its development and the problem of identity in these conditions are studied.

Keywords: identity of individuum, social interaction, human as a quality system, identity as an internal natural physiological, social substance with spiritual outlook of individuum, growing pace of social development.

* * *

УДК 37.013.73:378.09

Нежива О. М., кандидат філософських наук, старший викладач кафедри сучасних європейських мов, Київський національний торговельно-економічний університет (Україна, Київ), nezhyva@gmail.com

УНІВЕРСИТЕТ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ

Досліджено історичні етапи розвитку університету у Західній Європі. У статті автор аналізуючи літературні джерела виділяє шість історичних періодів розвитку університету кожен з яких охоплює певний проміжок часу та має свої особливі характерні ознаки притаманні йому. Також автор показує їх особливі риси щодо світобачення та як змінювалися вони із подальшим етапом розвитку. При цьому аналізуючи дану періоду автор відзначає, що на протязі трьох історичних періодів в Європі з'являється академічна автономія, яка висувається на передній план і розглядається в якості невід'ємного аспекту університету та у подальшому розвитку стає кінцевим підсумком у формуванні університету, тобто невідривною його частиною. У статті відзначається, що саме свобода у сучасних європейських університетах напуну на сьогоднішній час. Також автор підкреслює, що кожен етап розвитку університету – це новий етап у розвитку вищої освіти, який відбувався у Європі.

Ключові слова: освіта, система освіти, демократизація, реформа, університет.

Здобувши незалежність Україна стала на шлях розвитку інтеграційних процесів у галузі освіти. Тому перед системою вищої освіти України постають нові завдання, шляхи розв'язання яких можливі за